

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

תוכן

- א. בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר... לפי שאין נעצרין 1
- ב. בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אמר מוריד הגשם מחזירין אותו 2
- ג. בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו 4

דף ג.

א. בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר... לפי שאין נעצרין

בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר¹, לא בהזכרה שבברכת מחיה המתים, ולא בשאלה שבברכת השנים. מפני שאינן נעצרים לעולם, ואם בא להזכיר מזכיר.

ונוהגין בכל המקומות לומר משיב הרוח, בהזכרה בימות הגשמים, ואין מזכירין את הרוח בשאלה בברכת השנים אלא אומר "ותן טל ומטר לברכה". אבל בימות החמה אין מזכירין אותו כלל, מפני שאינו מתבקש אלא בימות הגשמים כדי לנגב ליחות הארץ שהוא מרובה.

אם לא הזכירו בימות הגשמים, או שהזכירו בימות החמה אין מחזירין אותו, אפילו לא סיים עדיין הברכה.

והטל שהוא דבר המתבקש לעולם, יש מקומות שנוהגין להזכירו בימות החמה ולשאול אותו בין בימות החמה בין בימות הגשמים, שאף שאין נעצר לעולם מכל מקום מבקשים שיהיה לברכה שלפעמים אינו לברכה².

ואם הזכירו בימות הגשמים או שלא הזכירו בימות החמה, או שלא שאל אותו בין בימות החמה בין בימות הגשמים אין מחזירין אותו, אפילו³ לא סיים עדיין הברכה מאחר שלא חייבו חכמים כלל להזכיר בטל וברוחות.

¹ שו"ע ונו"כ קיד ג

² מ"ב שם יד

³ מ"ב שם יה

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

ובמדינות אלו נוהגים לשאול הטל בימות הגשמים ותן טל ומטר לברכה, ולא בימות החמה, ולהזכירו בימות החמה מוריד הטל, ולא בימות הגשמים, ואם הזכירו ושאל אותו און מחזירין אותו כגון שאמר ותן טל ונזכר קודם שאמר ומטר. ויש מקומות שאומרים בקיץ משיב קרוח ומוריד הטל

ומזכירים הטל בימות החמה⁴, כיון שגם הוא נקרא תחיה על שם שיחיו המתים בטל, שנאמר (ישעיה כו פסוק יט) יחיו מתיך נבלתי יקומו הקיצו ורננו שכני עפר כי טל אורת טלך וארץ קפאים. וגם בירידת הטל יש גבורה גדולה שהוא יורד בכל יום ואינו נמנע.

י"א⁵ שיש לומר הטל בניקוד קמ"ץ וכן בחורף יאמר הגשם בקמ"ץ כדי להדגיש האתנחתא בתיבות אלו, ולציין שהולך על "מחיה מתים אתה" וכו' וי"א⁶ שיש לומר בחורף הגשם כי בהזכרת גשמים הרי אדרבא יש להסמיכו ולחברו למכלכל חיים בחסד, ושונה מטל שמרמז על טל תחיה ולכן יש לחברו למחיה מתים אתה וכו', ויש נוהגים⁷ גם בהזכרת טל לומר הטל בפת"ח בכדי לא להפרידו ממכלכל חיים בחסד שאנו מתפללים שיהיה טל של ברכה שיהא לחסד.

דף ג:

ב. בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אמר מוריד הגשם מחזירין אותו

אמר משיב הרוח בימות החמה, כל שלא אמר מוריד הגשם, אין מחזירין אותו, ואם נזכר מיד אחר שאמר משיב הרוח, אם מנהגו לומר מוריד הטל יאמרו שם מיד.

⁴ ספר אבודרהם שמונה עשרה

⁵ בשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' מ' ושו"ת אבן ישראל ח"ה סי' ט'

⁶ קונטרס מכלכל חיים בחסד, ברכת החיים, ובשו"ת שמן רוקח מהדו"ג בשם החיד"א ביוסף אומץ שמתלונן על שנויים ממנהגי הקדמונים, ובין הדוגמאות "גם המשנים לומר מוריד הגשם בקמ"ץ לא טוב עושים לשנות הנוסחא הישנה הרגילה בפי כל ישראל" ובמנהגי החת"ס פ"א אות ט', דברי תורה ח"ד סי' ע"ה, ליקוטי מהרי"ח, שו"ת לבושי מרדכי ח"ב סי' רי"ג, שו"ת דברי ישראל ח"א סי' ל"ט, שו"ת להורות נתן ח"ג סי' ה', תשובות והנהגות ח"א סי' פ"א וח"ב סי' נ"ח, שו"ת משנה הלכות ח"א סי' ע"מ, שו"ת אז נדברו ח"ב סי' כ"ו, וכן הוא בסידור תכלאל (תימן) וכל הסידורים הספרדים, סידור הרב, סידור צלותא דאברהם, סידור אוצר התפילות בפי דמשק אליעזר, הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מובא בס' הליכות שלמה פ"ח הע' 54 שכן הורה לרבים. ⁷ בס' הליכות שלמה שם אות י"ח שכן נהג הגרש"ז זצ"ל, ובשו"ת דברי ישראל ח"א סי' מ' שכן הנכון לחבר גם טל למכלכל חיים בחסד כשם שמחברים גשם ועיי"ש שכן הוא בכל הסידורים והמהזורים הישנים, אמנם בסידור הרב כתוב טל בקמ"ץ, ובס' שער הכולל פ"ט אות ה' דכיון דיש שאין מזכירים כלל טל בקיץ א"כ יש להפרידו ולאמרו באתנחתא.

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

אם אמר⁸ מוריד הגשם בימות החמה, ולא חתם ברכתו, מחזירין אותו⁹ לראש הברכה¹⁰, לפי שהגשמים בימות החמה אינם אלא סימן קללה, וקשים לעולם¹¹, לכן הצריכו לזה שהזכיר קללה בתפלתו שיחזור ויתפלל בלא קללה, אותה ברכה שהזכיר בה קללה.

לפיכך הוא צריך לחזור לראש הברכה, שאם יחזור למכלכל חיים לא יבטל בזה מה שהזכיר שלא כדין¹², שכן דינה של הזכרה בימות הגשמים לומר מכלכל חיים אחר מוריד הגשם. ולכן אפילו תיקן בתוך כדי דיבור ואמר מוריד הטל, לא הועיל וצריך לחזור¹³.

ואם נזכר אחר חתימת הברכה¹⁴ צריך לחזור לראש התפלה¹⁵, לפי שכל הטועה באיזו ברכה בענין שצריך לחזור ולתקן טעותו, ולא חזר עד שחתם ברכה זו, לא די לו שיחזור למקום שטעה לתקן טעותו, אלא צריך לחזור לראש הברכה וג' ברכות ראשונות חשובות כברכה אחת¹⁶. אך אינו צריך לומר פסוק ה' שפתי תפתח וכו'.

ואם אמר ברוך אתה ה' ונזכר שם, יסיים למדני חוקיך כדי שלא תהיה לבטלה, וא"כ הוא כאלו עומד עדיין באמצע הברכה, וחוזר לאתה גבור¹⁷.

ואפילו בזמן שהגשם אינו סימן קללה, כגון שלא יצא עדיין ניסן, ואפילו ביום ראשון שפסק בו כלומר במוסף של יום טוב א' של פסח, או מנחה¹⁸. ואפילו אם צריכים לגשמים¹⁹ מחזירים אותו,

⁸ שו"ע ונו"כ שם ד

⁹ עיין בחידושי רע"א דמצדד לומר דבליל שבת אם שכח לומר משיב הרוח דאין מחזירין דלא גרע מאם היה מתפלל רק מעין שבע דיצא בדיעבד אף דשם לא הוזכר גשם וסיים דצ"ע. ביאור הלכה שם ד"ה מחזירין

¹⁰ ובדיעבד אם לא חזר לראש הברכה אלא לרב להושיע וסיים ברכתו לא מהדרין ליה. מ"ב שם יט. והגר"א פסק כהרמב"ם דגם בזה חוזר לראש. ביאור הלכה שם ד"ה וחוזר

¹¹ מ"ב שם יח

¹² ובזה שונה ממה שלא אמר, שלא קלקל באמירתו. בה"ל שם ד"ה ואם סיים

¹³ שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' ט"ז, ועיין חזו"א סי' י"ח סק"ד ובשו"ת אור לציון ח"ב פ"ז אות כ"ט, שו"ת שרגא המאיר ח"ה סי' ל"ז ואינו כמתקן תוכ"ד בברכת השנים שאינו חמור כהזכרה עיין בס' הליכות שלמה פ"ח אות י"ג.

¹⁴ ואם תיקן ואמר מוריד הטל בלא לחזור לראש הברכה אפילו לא תיקן בתוכ"ד, וכבר גמר הברכה, שוב לא יחזור להתפלל, אלא ליתר שאת ישמע מהש"ן החזרה ויכוין לצאת. כ"כ תשובות והנהגות ח"א סי' פ"ד

¹⁵ ואפילו לא התחיל הרכה שאחריה בשונה מלא הזכיר ועיין בבה"ל שם שהביא מחלוקת בזה והכריע כמבואר כאן.

¹⁶ מ"ב שם כא

¹⁷ כדעת השע"ת והחיי"א דלא כפמ"ג שלדעתו צריך לחזור לראש התפילה. מ"ב כ

¹⁸ מ"ב שם יז היינו לנוהגים לומר מוריד הטל, במוסף, ולנוהגים שלא לאמרו במנחה כמבואר לעיל דף ב. ולש"ך לכל המנהגים.

¹⁹ ואפילו אם היה כל אותה המדינה מתפללין ומתענים על הגשמים. מ"ב שם כב

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדף היומי

מסכת תענית

שכיון שרוב הזמן שפוסקין מלהזכיר גשם, הגשם בו סימן קללה לא חלקו חכמים, ואמרו שמשעה שפוסקים מלהזכיר אם הזכיר מחזירין אותו.

ואפילו בארצות שלעולם הן צריכות לגשמים בימות החמה²⁰, מכל מקום אם הזכיר בהן גשם בתחיית המתים, מחזירין אותו שצורך ארצות לגשמים אינו ענין להזכרה, שבהזכרה הוא משבח להקדוש ברוך הוא שהוא מוריד גשמים, שלא בעתם שהם סימן קללה לארץ ישראל²¹, וכיוצא בה, לכן צריך לחזור ולומר אותה ברכה בלא קללה²².

וגם במקומות בהם הקיץ והחורף הפוכים כלומר בחצי הכדור הדרומי כגון באוסטרליה ודרום אפריקה וכדומה, יש להם לומר מוריד הגשם ושאלת מטר כשאר כל הארצות²³.

ג. בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו

בימות הגשמים²⁴ אם לא אמר מוריד הגשם אפילו אמר משיב הרוח²⁵, אם סיים כל הברכה והתחיל ברכה שלאחריה, אפילו אמר רק²⁶ "אתה" מחזירין²⁷ אותו לראש התפילה.

אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה אפילו אמר מוריד הטל²⁸, יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם במקום שנוזר, שלא קבעו חכמים מקום בתוך הברכה להזכיר שם הגשם, אלא אמרו סתם מזכירין גבורות גשמים בתחיית

²⁰ בענין שאם שאל בהן גשמים בימות החמה בברכת השנים אין מחזירין אותו כמו שמבואר בס"י קי"ז
²¹ אבל בשאלה הוא מבקש על ארצו.

²² מ"ב שם כד ובביאור הלכה ד"ה ואפילו כתב ויותר נראה דיתפלל בתורת נדבה אם הוא מדינה שלימה שצריעה לגשמים וכך טבע אותה מדינה.

²³ כן הכריע שו"ת הר צבי ח"א סי' נ"ו, שו"ת מנח"י ח"ו סי' קע"א, שו"ת בצל החכמה ח"ו סי' פ"ה, ס' שערי הלכה ומנהג ח"א סי' ע"א, שו"ת דבר יהושע שם, שו"ת אור לציון ח"ב פ"ז אות ל', שו"ת צי"א הי"ד סי' צ"ג, תשובות והנהגות ח"א סי' צ"ח וח"ג סי' מ"ב. אולם בהגהת אשל אברהם (אופנהיים) שעל גליון השו"ע בשם תשובת תורת חיים (ח"ג סי' ג') כתב שאין להם להזכיר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' ולא לשאול 'ותן טל ומטר לברכה' לא בימות הקיץ ולא בימות החורף אלא בימות החורף שלהם ישאלו טל ומטר בברכת שומע תפילה, וגם זה רק בתפילת לחש ולא בהזרת השי"ן וכן פסק הגר"ש סתהון זצ"ל בשו"ת דבר שאול סי' ג', אך בס' הלכה ברורה בשו"ת שבסוה"ס סי' ד' בשם שו"ת יבי"א שיש לנהוג בכל קהילות הקודש דשם כמנהג שאר הארצות, ואף אלו שנהגו תמיד כהכרעת התו"ח והגר"ש סתהון הנ"ל ישנו מנהגם בלא פקפוק.

²⁴ שו"ע ונו"כ שם ה

²⁵ מ"ב שם כו

²⁶ מ"ב שם כח

²⁷ שאף שאי אפשר לעולם בלא רוחות אינו נקרא חיים לעולם כמו גשם וטל, ובכמה מקומות קראו חכמים להטל טל תחיה משא"כ הרוח.

²⁸ בה"ל שם ד"ה אין מחזירין

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

המתים²⁹, אלא שנהגו לאמרו לפני מכלכל חיים לפי שהגשם כלכלה ופרנסה. אבל אם לא אמרו לפני מכלכל חיים, בכל הברכה מקומה.

אולם אם נזכר לאחר שאמר ונאמן אתה להחיות מתים, צריך לחזור ולומר ונאמן אתה להחיות מתים, מכיון שצריך לומר מעין חתימה סמוך לחתימה³⁰.

ואפילו אם סיים הברכה ואמר שם השם ונזכר, יסיים מחיה המתים ויאמר מיד משיב הרוח ומוריד הגשם³¹, וי"א³² שיסיים למדני חוקיך ויחזור למשיב הרוח וימשיך כסדר.

ואם נזכר לאחר שסיים מחיה המתים, כל שהוא קודם שהתחיל אתה קדוש, א"צ לחזור לראש אלא יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה, ושוב אומר אתה קדוש, שכל שלא התחיל בברכה שלאחריה לא נקרא סיום ברכה זו לגמרי³³.

וכל זה שלא הזכיר טל, אבל אם הזכיר טל אין מחזירין אותו אפילו לא סיים הברכה. ואומר גשם במקום שנזכר³⁴, שאף שהטל אינו נעצר מכל מקום שבח הוא להקב"ה בהזכרתו, כמו בהזכרת הגשם, שכשם שהגשמים חיים לעולם, כך הטל הוא חיים לעולם שעל ידי כך מתברכת התבואה³⁵. אבל אם אמר השם של סיום הברכה אין מחזירין ואין מזכיר גשם³⁶.

לכך מנהגנו שמזכירין הטל כל ימות החמה, כדי שאם ישכחו לומר מוריד הגשם בימות הגשמים, חזקה שאמרו מוריד הטל, כמו שהם רגילים בימות החמה ואין מחזירין אותו.

כל מקום³⁷ שאמרו חוזר לברכה שטעה בה, כגון³⁸ שהזכיר הגשם בימות החמה שחוזר לראש ברכה שניה, אם לא סיים הברכה, הכל לא אמרו אלא כשטעה בשוגג, אבל במזיד ומתכוין צריך לחזור לראש התפלה, וכן אם שח במזיד³⁹.

²⁹ מ"ב שם כט

³⁰ מ"ב שם

³¹ מ"ב שם ל

³² כך הסיק בביאור הלכה שם ד"ה בלא חתימה

³³ וה"ה אם שכח יעלה ויבא בר"ה שחרית ומנחה ונזכר לאחר שסיים ברכת המחזיר שאומר שם במקומו ומתחיל מודים וכס"ב תכ"ב ס"א שכל שלא התחיל בברכה שלאחריה לא נקרא סיום ברכה זו לגמרי, לענין דברים שמחזירין אותו, אף על פי שנקרא סיום לענין דברים שאין מחזירין אותו כגון הבדלה בהונן הדעת ויעלה ויבוא בערבית ראש חודש ועל הנסים בחנוכה ופורים שאין לאמרו כשסיים הברכה אף על פי שלא התחיל ברכה שלאחריה כמבואר בס"י רצ"ד ותכ"ב.

³⁴ בה"ל שם ד"ה אין מחזירין

³⁵ מ"ב שם כז

³⁶ בה"ל שם

³⁷ שו"ע ונו"כ שם ז

³⁸ וכן כגון שדילג או טעה בהתימת ברכות אמצעיות או בג' אחרונות שחוזר לעבודה שהיא ראשיתן. שו"ע

הרב שם ט

³⁹ שם ובבה"ל שם

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>